

DIGITÁLIS TECHNIKA II

Dr. Pődör Bálint

BMF KVK Mikroelektronikai és Technológia Intézet

6. ELŐADÁS: LOGIKAI ÁRAMKÖRÖK I

2008/2009 tanév 2. félév

1

6. ELŐADÁS LOGIKAI ÁRAMKÖRÖK

1. Digitális áramkörcsaládok
2. Inverter és tulajdonságai
3. Transistor-Transistor Logic (TTL) : bipoláris tranzisztoros integrált logikai áramkörök

2

DIGITÁLIS ALAPÁRAMKÖRÖK

- Logikai áramkörök - homogén, egységes tulajdonságú alapelemek
- Kapuk, tárolók - azonos tápfeszültség, azonos logikai szintek, hasonló terjedési idők
- Technológia - közös, egy chip-en integrálhatók

Áramkörcsaládok

3

DIGITÁLIS ALAPÁRAMKÖRÖK: AZ INVERTER

- Konstruktív szempontból egy áramkörcsalád leglényegesebb eleme az **inverter**
- Az inverter határozza meg az áramkörök alaptulajdonságait:
  - jelszintek,
  - zavarvédelem,
  - terjedési, késletési idő,
  - teljesítményfelvétel
- a bonyolultabb logikai elemek az inverterből származtathatók, pl.
  - NOR, NAND kapuk: inverter kiegészítése
  - SR flip-flop: két NOR kapu, stb.

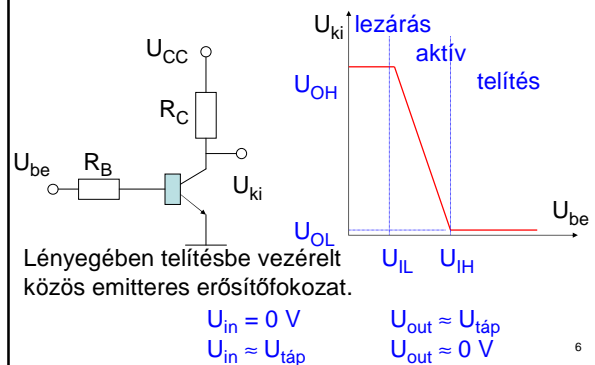
4

INVERTER FUNKCIÓI

- **Jelregenerálás** - transzfer karakterisztika aktív szakasza, erősítés
- **Zavarvédelem** - transzfer karakterisztika kis meredekségű szakasza

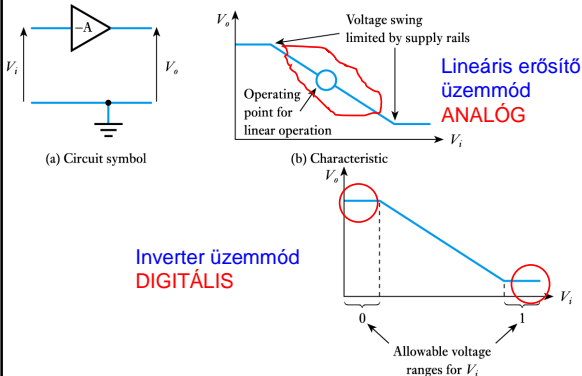
5

INVERTER ALAPKAPCSOLÁS

6

FÁZISFORDÍTÓ ERŐSÍTŐ ÉS INVERTER

ÁRAMKÖRGENERÁCIÓK

1930-as évek, relés áramkörök, Bell Labs
(korai hajtóerő: telefon kapcsolástechnika)

1940-évek, elektroncsövek, pl. ENIAC (**electronic numerical integrator and calculator**), 18 ezer cső, 140 kW (ma: négy alapműveletes kalkulátor kb. 9 ezer tranzistor)

(hajtóerő: katonai alkalmazások, tűzérési röppálya számítások, stb.)

Korabeli mondás: **a röppálya kiszámításhoz felhasznált energia összemérhető a robbanótöltetével....**

8

ÁRAMKÖRGENERÁCIÓK (2)

1950/1960 félvezető diódás és tranzistoros áramkörök

- RTL resistor-transistor-logic
- DTL diode-transistor-logic
- ECL emitter-coupled logic (később)

1961-től SSI (előzőek egy chipen)

1960as évek TTL (transistor-transistor logic), Sylvania, majd igazán sikeresen Texas Instruments

1980as évek CMOS (complementary metal-oxide-semiconductor)

9

TTL BEVEZETŐ

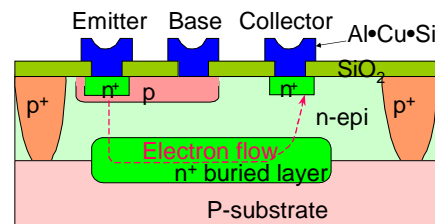
- Legelterjedtebb IC technológia (bipoláris)
- Két alapváltozat 74 (ipari) és 54 (katonai)
- Több sorozat
- Bipoláris tranzistorok, diódák és ellenállások
- Tokozás DIL, SMT

10

TTL SZOROZATOK

- STANDARD **ELAVULT!**
- SCHOTTKY **ELAVULT!**
S
- LOW-POWER SCHOTTKY LS
- ADVANCED SCHOTTKY AS
- FAST F
- ADVANCED LOW-POWER SCHOTTKY **ALS**

Si NPN (PLANÁRIS) TRANZISZTOR

A Si npn tranzistor a bipoláris IC-k igáslova. Síkba kiterített (planáris) elrendezés.

12

IC: Si BIPOLÁRIS TECHNOLÓGIA

- Technológia optimalizálása: Si npn tranzisztorhoz.
- Alkatrészválaszték: bipoláris tranzisztor, dióda, ellenállás, kondenzátor.
- Tranzisztor (és minden más alkatrész) síkba "kiterítve" - planáris technológia

13

IC: Si BIPOLÁRIS TECHNOLÓGIA

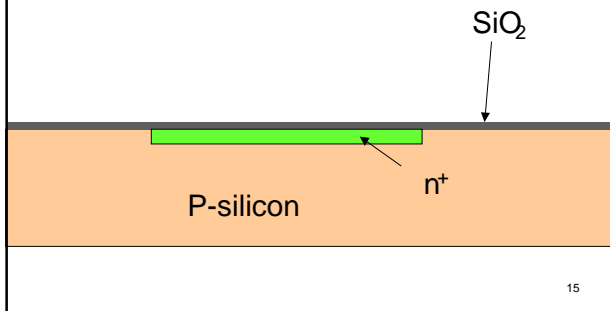
- Tipikus méretek:
  - emitter diffúzió $\sim(2-2,5) \mu\text{m}$
  - bázis diffúzió $\sim 4 \mu\text{m}$
  - n-epitaxiás réteg (kollektor) $\sim 10 \mu\text{m}$
- emitter ablak (kisáramú, 1-2 mA tranzisztor)
(10-15) x (10-15) μm

Pl. a TTL áramkörben az emitter méret 16 x 16 μm , egy bemenet árama max. 1,6 mA (az áramsűrűség 6,25 A/mm²).

14

Buried Layer Implantation

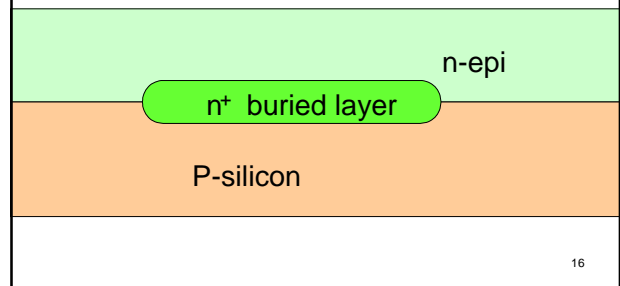
Betemetett réteg: ionimplantáció

15

Epitaxy Growth

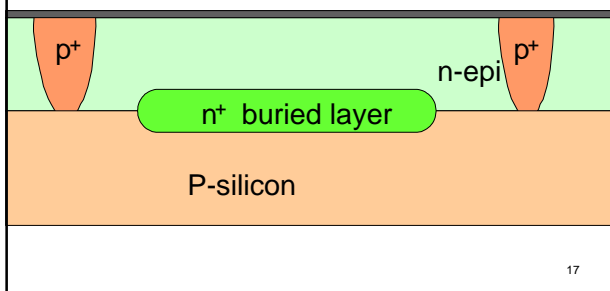
N-Si epitaxiás réteg növesztése

16

Isolation Implantation

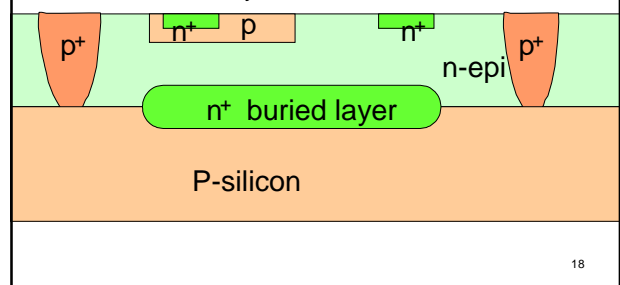
Elválasztó (p-típus) implantáció

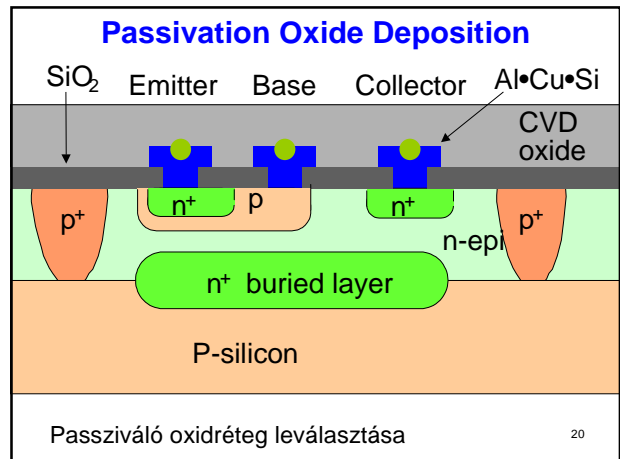
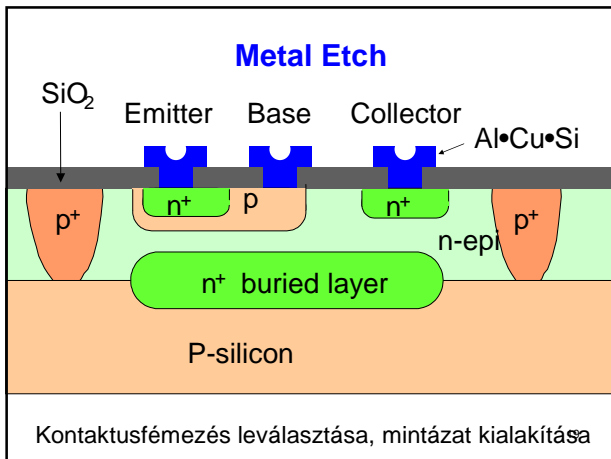
17

Emitter/Collector and Base Implantation

Emitter és bázistartomány, illetve kollektor kontaktus-tartomány kialakítása

18

IC: Si BIPOLÁRIS TRANZISZTOR

Si npn tranzisztor tipikus paraméterei

Region	V_{BE} (V)	V_{CE} (V)	Current Relation
Cutoff	< 0.6	Open circuit	$I_B = I_C = 0$
Active	0.6-0.7	> 0.8	$I_C = h_{FE} I_B$
Saturation	0.7-0.8	0.2	$I_B \geq I_C / h_{FE}$

A BIPOLÁRIS TRANZISZTOR SZABADALOM

Sept. 25, 1951 W. SHOCKLEY 2,569,347
SHOCKLEY SEMICONDUCTOR CORPORATION, MENLO PARK, CALIF. 94025
 FILED JAN 25, 1948

A page from the original patent by W. Shockley:

CIRCUIT ELEMENT UTILIZING SEMICONDUCTOR MATERIAL

Filed: June 26, 1948
 Published: Sep 25, 1951,
 2569347

A Si IC SZABADALOM (FAIRCHILD)

R. Noyce eredeti szabadalmának egy lapja:

SEMICONDUCTOR DEVICE-AND-LEAD STRUCTURE

Filed: July 27, 1960
 Közzétéve: April 25, 1961,
 2981877

(R. Noyce az INTEL egyik alapítója)

INTEGRÁLT ÁRAMKÖR

Az elektronika mérföldkövei 3.

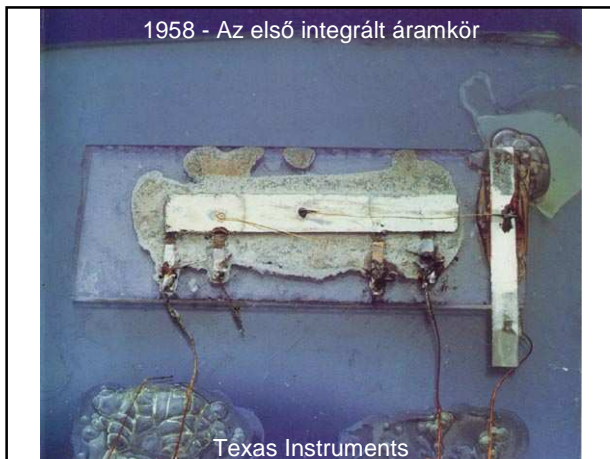
Integrált áramkör

Első germánium integrált áramkör

Jack St.Clair Kilby 1958 (TI)

Első szilícium integrált áramkör

Robert Noyce 1959 (Fairchild)

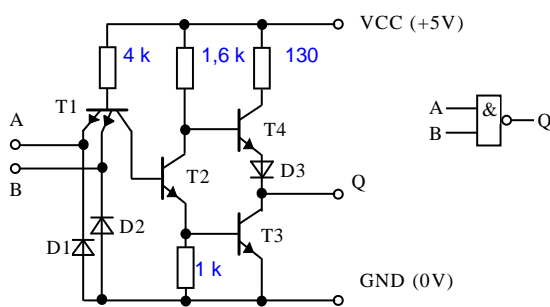

A TTL ÁRAMKÖRCSALÁD

- Alacsony fokú integráció (SSI) és rövid késleltetési idők → TTL áramkörcsalád
- Bemenet: multiemitteres-tranzisztor (ÉS funkció);
- Kimenet: változó
- Legegyszerűbb TTL-áramköri elem a kétbemenetes NAND-kapu.
- Invertáló kimenetű (NAND, NOR, NOT) kapuáramkörök technikailag egyszerűbben valósíthatók meg mint a neminvertálóok.

26

(KLASSZIKUS) TTL ALAPKAPU (NAND)

27

TTL ALAPKAPU (NAND)

- Funkcionális felépítése:
  - bemeneti fokozat, ÉS kapu, T1,
  - második fokozat, fázishasító, T2,
  - ellenütemű kimenőfokozat, "totem-pole", T3, T4, diódás szinteltolóval.
- A logikai funkciót diódák is ellátnák, a tranzistorhatás felgyorsítja az átkapcsolást.

28

TTL ALAPKAPU (NAND)

- A "totem-pole" kimenet felső tranzisztora mint aktív felhúzó terhelés kis dinamikus munka-ellenállást képvisel, ami felgyorsítja a kimenetet terhelő kapacitások áttöltését, és így az átkapcsolást.
- A 130 ohmos ellenállás szerep áramkorlátozás.

29

TTL ALAPKAPU (NAND)

- A többemitteres tranzisztor a Texas Instruments szabadalma.
- A D1 és D2 diódák a bemenet védik az esetleges negatív túlfeszültség ellen, illetve a negatív amplitúdójú tranziensek és zavarjelek ellen.

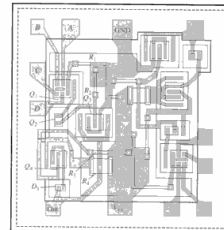
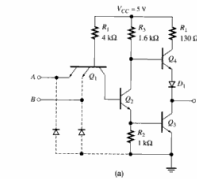
30

TTL ALAPKAPU LAYOUT

- Egy chipen illetve egy IC tokban 4 db "klasszikus" kétbemenetű NAND kapu helyezkedik el.
- Egy NAND kapu helyigénye kb. 600 μm x 600 μm , a chip mérete durván milliméter nagyságú.
- Mind a négy kapu ellenállásai (összesen 12 db) egy közös "szigetén" helyezkednek el.
- Az egyetlen dióda emitter-bázis átmenettel van megvalósítva.

31

TTL NAND LAYOUT

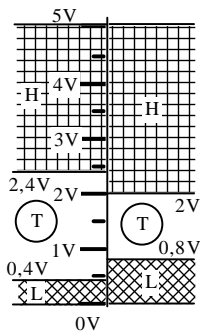
Standard 2-bemenetű TTL NAND kapu áramköre

Kettős 4-bemenetű TTL NAND kapu layout-ja

32

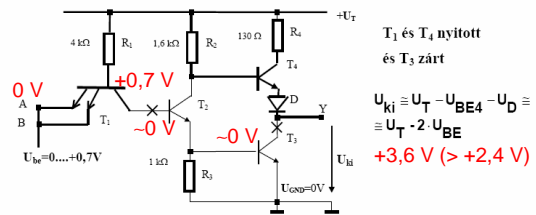
TTL FESZÜLTÉGSZINTEK

Kimeneten: Bemeneten:

33

TTL ALAPKAPU FESZÜLTÉGEI, BEMENET ALACSONY (LOW)

T_1 és T_4 nyitott és T_3 zárt

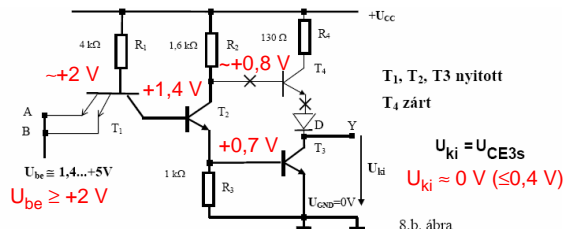
$$U_{ki} \approx U_T - U_{BE4} - U_D \approx U_T - 2 \cdot U_{BE} \approx +3,6 \text{ V } (> +2,4 \text{ V})$$

$$I_{be} < U_T / R_1 = 5 \text{ V} / 4 \text{ k} \approx 1,2 \text{ mA (specifikáció 1,6 mA)}$$

$$U_{ki} \text{ (üresjárásban)} = 5 - 2 \times 0,7 = +3,6 \text{ V}$$

34

TTL ALAPKAPU FESZÜLTÉGEI, BEMENET MAGAS (HIGH)

T_1, T_2, T_3 nyitott
 T_4 zárt

$$U_{ki} = U_{CE3s}$$

$$U_{ki} \approx 0 \text{ V } (\leq 0,4 \text{ V})$$

8.b. ábra

$I_{be} \leq 40 \mu\text{A}$, $U_{ki} \leq 0,4 \text{ V}$. A T_2 és T_3 tranzisztorok telítésben vannak, ez jelentős sebességkorlátozó tényező. Kimeneten 0 $\rightarrow$ 1 átmenet: 10-15 nsec késleltetés.

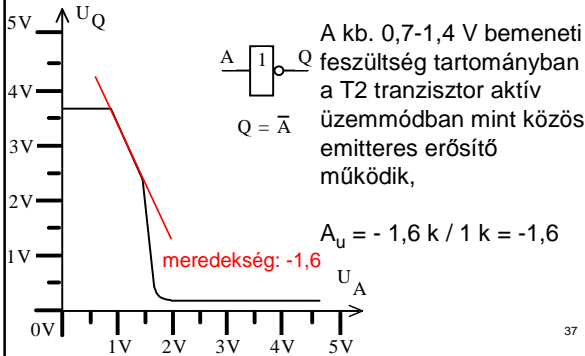
35

TTL ALAPKAPU TRANSZFER KARAKTERISZTIKÁJA

Az átviteli karakterisztika alakját lényegében az aktív felhúzó üzem és a totem-pole kimenet határozzák meg.

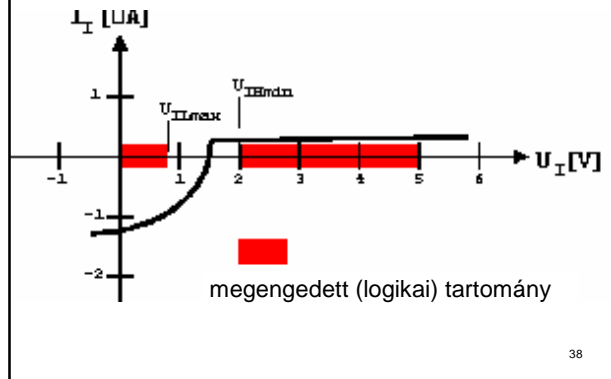
36

TTL INVERTER TRANSZFER KARAKTERISZTIKA

37

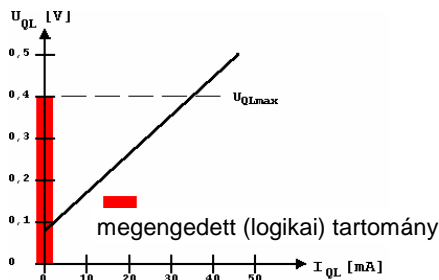
TTL BEMENETI KARAKTERISZTIKA

38

TTL KIMENETI KARAKTERISZTIKA

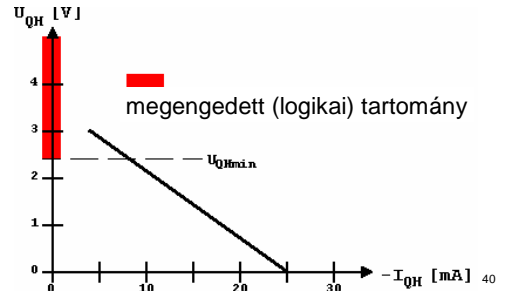
A kimeneti karakterisztika függ a logikai állapottól!
Kimeneti karakterisztika (kimenet LOW)

39

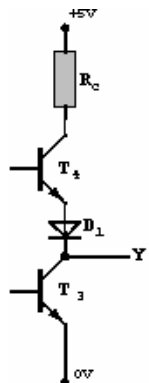
TTL KIMENETI KARAKTERISZTIKA

A kimeneti karakterisztika függ a logikai állapottól!
Kimeneti karakterisztika (kimenet HIGH)

40

KIMENETI FOKOZAT: TOTEM-POLE

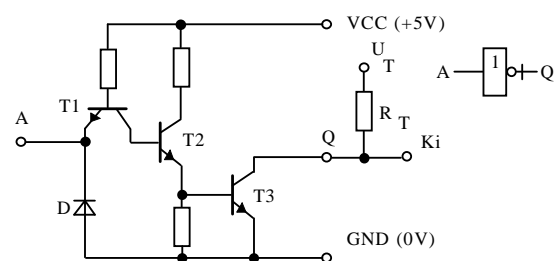
Standard TTL-kapcsolásokban: **ellenütemű kimeneti fokozat** „*totem pole*”-kimenet. Ez a leggyakoribb TTL-kimenet. Több kimenetet nem szabad párhuzamosan kapcsolni. Üzem mód: pull-down és pull-up.

Több TTL-kimenet összekapcsolása (pl. buszrendszerek):

- nyitott kollektoros kimenet (*open collector*)
- *Tri-State*-kimenet

41

NYITOTT KOLLEKTOROS INVERTER

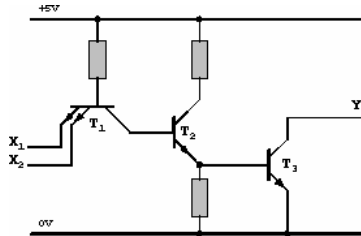

Alkalmazás: nagyobb kimeneti áramok, nagyobb tápfeszültségek, stb., továbbá ún. huzalozott kapuknál.

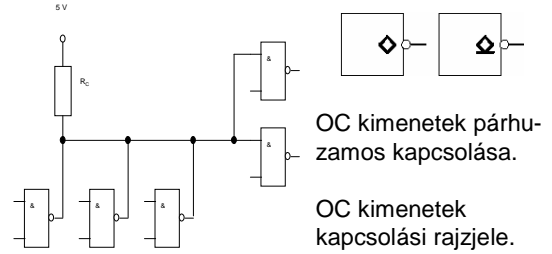
42

OPEN-COLLECTOR KIMENET

A kimeneti tranzisztor mindig pull-down-üzem-módban dolgozik. Vezetési állapotában a kimenetet a testponttal összeköti, zárt állapotában pedig leválasztja (nagy ellenállás).

OPEN COLLECTOR KIMENETEK KAPCSOLÁSA

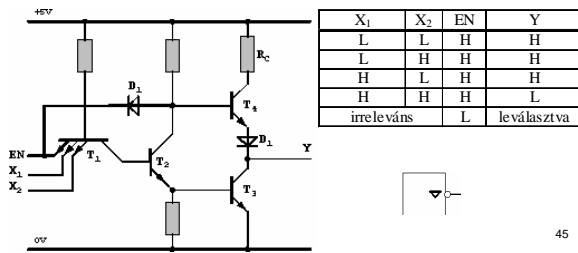

OC kimenetek párhuzamos kapcsolása.

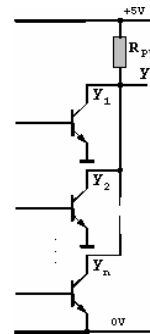
OC kimenetek kapcsolási rajzjele.

HÁROMÁLLAPOTÚ (TRI-STATE) KIMENET

Tri-State-kimenet: A totem-pole-kimenet módosított változata. Az engedélyező bemenetre adott „0”-szint mindkét kimeneti tranzisztort egyszerre lezárja.

OPEN-COLLECTOR KIMENETEK ÖSSZEKÖTÉSE

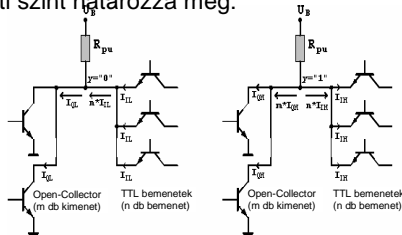

Huzalozott VAGY, huzalozott ÉS funkció

wired-OR
wired-AND

OC KIMENET: FELHÚZÓ ELLENÁLLÁS MÉRETEZÉSE

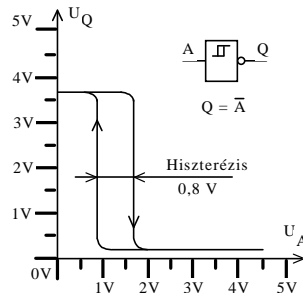
Minimális értékét az „L”, maximális értékét a „H” kimeneti szint határozza meg:

$$R_{pu \min} = \frac{U_{B \max} - U_{OL \max}}{I_{OL} - n \cdot I_{IL}}$$

$$R_{pu \max} = \frac{U_{B \min} - U_{OH \min}}{m \cdot I_{OH} + n \cdot I_{IH}}$$

SCHMITT-TRIGGERES BEMENETŰ INVERTER

Lassan változó, vagy zajjal terhelt jelek is feldolgozhatók. Ha a zavar amplitúdója kisebb mint a hiszterézis, nem okoz hibás működést

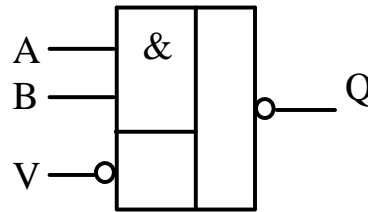
SCHMITT-TRIGGERES BEMENETŰ INVERTER

A Schmitt-trigger bemenetű inverter funkciója nem logikai, hanem áramköri.

A Schmitt-trigger áramkör megformálja a bemenetére érkező jelet, a jelváltozások átmeneteit meredekebbé teszi (felgyorsítás).

49

HÁROM ÁLLAPOTÚ KIMENET

A kapu működését egy V tiltja vagy engedélyezi. Ha V tilt (HIGH), a kiment egy ún. harmadik, nagyimpedanciás állapotba kerül, nem befolyásolja a következő kapu állapotát.

50

HÁROM ÁLLAPOTÚ KIMENET

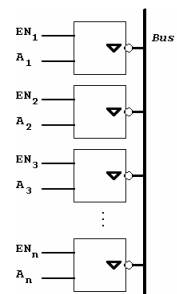
- Normál "totem-pole" kimenet: nem köthetők össze, tönkremegy!
- Több kimenet egy vezetékre kapcsolása: háromállapotú (tri-state) kimenetű kapuval.
- Felhasználás: busz vezeték meghajtása. A buszvezetékre csatlakoztatott tri-state kimenetű áramkörök közül mindig csak egyet szabad engedélyezni, a többi kimenete "lebeg", így nem befolyásolják a buszvezeték állapotát, és nem is károsítják egymást.

51

3-ÁLLAPOTU KIMENET: ALKALMAZÁS

Tri-State kimenetek gyakorlati alkalmazása:

- Az **Open-Collector**-os megoldás-hoz képest előnye az, hogy nem kell a kapcsolás változtatásakor a felhúzó-ellenállást újraméretezni.
- Hátránya, hogy az összekötött kimenetek közül egyszerre csak az egyik lehet aktív, ez **vezérlést** igényel (az EN-bemenet). inaktív állapot = nagy-ohmos lezárás (*high impedance*).

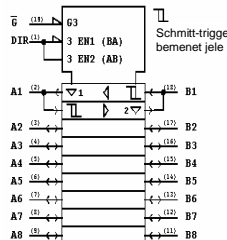

52

TRI-STATE KIMENET

Példa: 74LS245

74LS245: Octal Bus Transceivers with 3-State Output

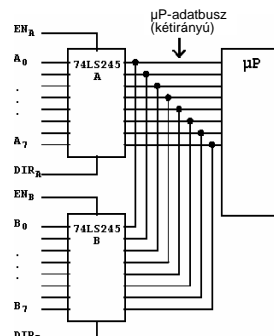
DIR= „0” adatút B → A
DIR= „1” adatút A → B

G = ENABLE (Tri-State-funkció)
G=„1” ≡ nagyohmos leválasztás

Schmitt-triggeres adatbemenet: zavarjelelnyomás (Hiszterézis: TTL + 0,4 V)

53

TRI-STATE KIMENET

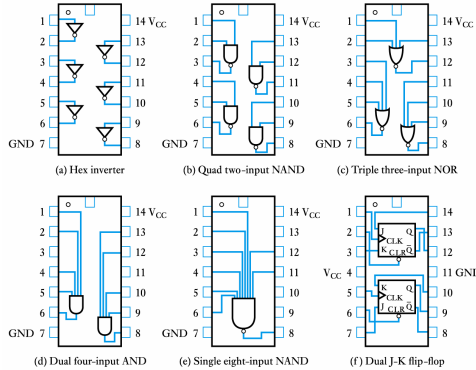

74LS245 egyik jellemző alkalmazása:

8-bites mikroprocesszor-busz és két perifériaegység - A és B - összekapcsolása

54

TIPIKUS LÁBKIOSZTÁSOK

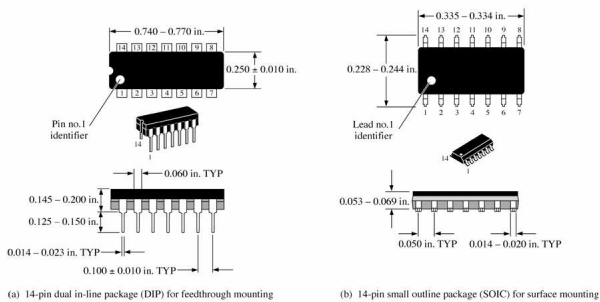
55

TTL GYAKORLAT

Egy kapu nem használt bemenetei egy soros ellenálláson keresztül a tápfeszültségre köténdők.

Egy tokban lévő nem használt kapuk bemeneteit 0 V-ra vagy a tápfeszültségre célszerű kötni oly módon, hogy a kimenet a magas szinten legyen.

IC TOKOZÁS

57

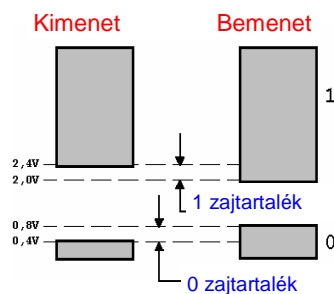
ZAJTARTALÉK

- A egy fokozat legrosszabb esetbeli (worst case) kimenőfeszültsége és a következő fokozat legrosszabb esetbeli bemenő feszültsége közötti különbség (noise margin).

- Minél nagyobb a zajtartalék, annál nagyobb az a zavarófeszültség, melyet a kimenethez hozzáadva még nem okoz hibás működést.

58

STATIKUS ZAJTARTALÉK

59

FAN-OUT

Mérőszám, egy kapukimenet azon képességére vonatkozik, hogy milyen mértékben tudja a következő kapuk bemenetét meghajtani. Rendszerint egy áramkörsaládon belül a megengedett (szabványos) egységterhelések számával mérik.

Általában egy inverter-bemenet az egységterhelés.

60

TELJESÍTMÉNYFELVÉTEL

Statikus:

ohmikus veszteségek (passzív komponensek)

Dinamikus:

a kondenzátoroknak az ellenállásokon keresztül való feltöltésekor illetve kisütésekor keletkező ohmikus veszteség

61

TELJESÍTMÉNY-KÉSLELTETÉS SZORZAT

Áramkörtípus akkor "jó" ha kicsi a késleltetése és a teljesítményfelvétele.

Jósági szám (figure-of-merit): a két paraméter szorzata (power-delay product).

54/74 típus: $t_{pd} = 10$ nsec, egy kapura $P = 10$ mW

$$P t_{pd} = 100 \text{ pJ}$$

Értelmezhető (kb.) mint 1 bit "kapcsolásához" szükséges energia.

62

VÉGE

63